

SVATOPLUK ČECH

NOVÝ EPOCHÁLNÍ VÝLET PANA BROUČKA, TENTOKRÁT DO XV. STOLETÍ

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Vstup našeho hrdiny do staročeského salónu nebyl příliš důstojný, zakopl totiž o práh a upadl přes dlouhé špičky svých škorní, při čemž se zároveň zamotal do řasnatého kloku tak, že by se byl bez pomoci Jankovy sotva zase dostal na nohy.

Všecek hoře ve tváři, škubal kuklou, která se mu pádem svezla až na ústa, a jen jako v mlhách spatřil před sebou dva příjemné ženské obličeje.

Také z jejich středověké úpravy zachytily prozatím toliko neurčitý dojem malebnosti a z libozvučné staročeštiny obou vyrozuměl jediné, že jest ze srdce vítán, načež uznal za svou povinnost, zkusit se v galantní pokloně a zamumlati: „Ruku líbám, milostpaní!“ a „Má úcta, slečno!“

„Co mluvíš o milosti a proč se kláníš, jako bys před kněžnami stál?“ pokáral ho vlídně Janek od Zvonu. „Vždyť tu jen moje žena Mandalena a moje dcera Kunhuta, již říkáme krátce Kunka. Stiskni přátelské pravice, které ti podávají, a bud' mezi námi jako ve vlastní rodině.“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je asi z poloviny příběhu, když pan Matěj Brouček přichází ke snídani v domě Janka Domšíka od Zvonu.

Pan Matěj Brouček zůstal i po návratu z Měsíce skromným člověkem. Dál chodil do hostince pana Würfla, ovšem jednou se při odchodu propadl do sklepení. Vynořil se v uličce, kterou nepoznával, a to byl přesvědčený, že zná Prahu dokonale. Brzy narazil na podivně oblečeného muže a zjistil, že se z roku 1888 přesunul do roku 1420, tedy do doby husitství.

Jeho nový známý, pan Domšík, ho ubytoval a poskytl mu oblečení, aby nebudil pan Bouček posměch. Druhý den se pan Brouček strojí a slibuje Domšíkovi, že s ním půjde do boje proti císaři Zikmundovi. Hodlá se cestou někde ztratit a jít si po svých. Ráno mu manželka a dcera pana Domšíka připravily snídani. Panu Broučkovi se Domšíkova dcera Kunhuta líbila, celou dobu z ní nespustil oči. Velmi mu také chutnalo jídlo i pivo. Po jídle mu byla přidělena sudlice a oba muži vyrazili do ulic.

Panu Broučkovi se sudlice špatně nesla a ohrožoval s ní své okolí, proto byl rád, když pan Domšík zamířil do hospody. Zde pan Brouček ochutnal medovinu a hned mu bylo lépe. Potom ale vyrazili do boje a bylo zle. Pan Brouček zvolil lešt, dělal, že je mrtvý, a plazením se snažil dostat z bojiště. Když bylo po všem, našli ho na poli dva táborité a odvedli ho s sebou na Vítkovu horu. Zde se bratr Matěj krátce setkal s Janem Žižkou, tvrdě pracoval a v noci poslouchal kázání a husitskou hymnu Ktož sú boží bojovníci.

Na druhý den se měl opět účastnit bojů, ale napadlo ho, že by se mohl dostat zpět do své doby, kdyby nalezl sklep, jímž na začátku příběhu prošel. Podařilo se mu dojít do domu pana Domšíka a vzít si své novodobé oblečení a věci, ale cestou ke sklepu byl zadržen rozbořeným davem. Samotný Žižka nad ním vynesl soud, že musí být za svůj zbabělý útěk ztrestán, tj. upálen v sudu.

V tomto sudu se pan Brouček budí opět ve své době, tedy v 19. století.

- **téma a motiv**

téma: směšný příchod pana Broučka ke snídani
motivy: salón, škorně, kukla, ženy, staročeština

- **časoprostor**

prostor: Praha, dům pana Janka
čas: 15. století – doba husitská

- **kompoziční výstavba**

Kniha je rozdělena do 14 kapitol.
Děj se odvíjí chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, satirická povídka

- **vypravěč**

vševedoucí vypravěč v er-formě, který se místy obrací na čtenáře

- **postava**

Matěj Brouček – pražský měšťan, má rád pivo a ženy, vlastní dům, v době husitské se chová zbaběle, touží po pokladu a útěku zpátky do své doby

Janek od Zvonu – prostý muž, ochotný panu Broučkovi pomoci, jde hrdinně do boje do ulic

Kunhuta – Jankova dcera, mladá, hezká, panu Broučkovi se líbí tak, že uvažuje o sňatku

- **vyprávěcí způsoby**

převažuje pásmo vypravěče v er-formě

vtažení čtenářů do děje: *Vstup našeho hrdiny do staročeského salónu nebyl příliš důstojný...*

přímá řeč: Matěj Brouček, Janek od Zvonu

- **typy promluv**

dialog pana Broučka a Janka od Zvonu

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

historismy škorně (vysoké kožené boty), klok (druh pláště)

archaismus řasnatý (nařasený), jest, zkusiti, zamumlati

přechodník hoře

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání *jen jako v mlhách, proč se klaníš, jako bys před kněžnami stál, buď mezi námi jako ve vlastní rodině*

synekdocha *spatřil před sebou dva příjemné ženské obličeje*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 19. století

Svatopluk Čech (1846–1908)

- básník, prozaik, náleží ke generaci ruchovců
 - nejstarší ze 16 dětí
 - vystudoval práva, praxi se věnoval jen krátce
 - redaktor Lumíra a Květů, přispíval do Národních listů a Světozoru
 - podnikal cesty do zahraničí (Krym, Dánsko)
 - od 80. let velmi uznávaný
 - trpěl střevní chorobou
 - pohřben na Vyšehradě
-
- na čtenáře působil hloubkou svých myšlenek
 - literaturu pojaly jako společenské poslání, způsob sdělení
 - texty jsou většinou určeny k působení na kolektiv, nejsou intimní
 - mnohomluvnost, patos
 - převažuje epika, často formou alegorie (sociální a politické problémy)

poezie:

Husita na Baltu, Adamité, Václav z Michalovic – veršované skladby

Evropa, Slavie – alegorické básně; vzpoura na lodi

Ve stínu lípy – idyllický epos, rozhovory vesnických lidí

Lešetínský kovář – veršovaná povídka

Petrklíče, Hanuman – alegorické báchorky

Jitřní písňě, Nové písňě – politická lyrika

Písň otroka – lyricko-epická skladba, veliký ohlas (24 vydání za jediný rok)

próza:

- fejetony, arabesky, cestopisy, humoresky

Pravý výlet pana Broučka do Měsíce – 1888; fantasticko-utopické vyprávění

Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století

= broučkiády; Matěj Brouček = satirický typ pražského měšťana

- **literární / obecně kulturní kontext**

Ruchovci a lumírovci

- generace 70. a 80. let 19. století – přiblížení evropským literaturám
- doba kulturního a literárního rozmachu – po činnosti Májovců

kulturní souvislosti:

1881 (1883) otevřeno Národní divadlo

Karlova univerzita rozdělena na českou a německou část

1890 založena Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění

nová nakladatelství – Jan Otto, J. R. Vilímek, Topičovo nakladatelství

nové umělecké organizace – Umělecká beseda, Spolek českých spisovatelů beletristů Máj

mnoho almanachů: Ruch, Anemonky, Zora, Máj, Almanach české mladiny

vycházejí časopisy Lumír, Květy, Osvěta

1877 Časopis národního muzea – staří Elišky Krásnohorské Obraz novějšího básnictví českého

- jak by měl vypadat národní básník, ideál

- opakem pro ni byl Vrchlický – není dost osobitý, je závislý na cizích literaturách

→ spor, který se vlekl několik let
vytvořilo se křídlo kosmopolitní (lumírovci) a národní (ruchovci)

Lumírovci

Jaroslav Vrchlický, Josef Václav Sládek, Julius Zeyer
- snaha zapojit českou literaturu do kontextu světové literatury
- překlady – podněty z ciziny, především západní Evropy

Ruchovci

Svatopluk Čech, Eliška Krásnohorská
- dodržovali národně obrozenecký program – psali vlasteneckou a politickou poezii
- požadavek stavět na národních tradicích
- častý vzor – národní minulost

Eliška Krásnohorská (1847–1926)

- vlastním jménem Alžběta Pechová
- spíš než spisovatelka teoretička, hlasatelka poslání české poezie
- odmítala nové směry, které přicházely v 90. letech
- autorka libret k operám Bedřicha Smetany – *Čertova stěna*, *Hubička*, *Tajemství*
- psala také poezii, ale povrchní

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století: nový = jde o volné pokračování prvního výletu na Měsíc, epochální = převratný, výlet pana Broučka – příjmení hlavního hrdiny, tentokráte do XV. století – časové určení doby, v níž se pan Brouček ocitl

- posouzení aktuálnosti díla:

Jazykově dílo není příliš aktuální, mísí se v něm čeština 15. a 19. století. Stále aktuální je povaha hlavního hrdiny – bojácný městský člověk, který má rád pivo.

- pravděpodobný adresát:

Spíše zdatnější čtenář, který je schopen rozumět jazyku 19. století.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

Kniha vyšla r. 1889 a je druhým dílem tzv. broučkiád. V prvním díle pan Brouček cestuje na Měsíc, ve druhém mezi husity.

- tematicky podobné dílo:

Svatopluk Čech – *Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*: stejný hlavní hrdina Matěj Brouček

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Film není. Zpracováno např. jako audiokniha.